

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Turun kaupunki vastustaa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoitteen laajentamista ja esittää huolensa esitykseen sisältyvän sanktiojärjestelmän vaikutuksista etenkin lapsiin.

Asiakkaan tosiasiallista työkykyä ja palvelutarvetta ei esityksessä huomioida, vaikka toimeentulotukiasiakkuuden juurisyynä ovat pitkälti työllisyysnäkymien heikkeneminen palvelujen saavuttamattomuudessa. Nykyisen lääkärin toteamaan sairauteen perustuvan harkinnan poistaminen kuormittaisi työllisyyspalveluita tuomalla asiakkaiksi lisää etenkin runsaasti ohjausta ja tukea tarvitsevia henkilöitä, joiden tilannetta työllisyyspalvelut eivät voi edistää. Yhdistettynä hyvinvointialueiden resurssipulaan ja palvelujen huonoon saatavuuteen, uudistus lisäisi työvoimaviranomaisena toimivien kuntien kustannuksia, asiakasmäärää ja työtaakkaa antamatta niille todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa uusien asiakkaiden tilanteeseen. Tästä syystä esitykseen sisältyvää harkinnan poistoa ei tule toteuttaa.

Esitys tuo alle 30 viikkotunnin osa-aikaisessa työsuhteessa oleville velvoitteen ilmoittautua kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. Uudistus aiheuttaa lisäkuormitusta jo nyt heikon työllisyystilanteen ruuhkauttamisiin työllisyyspalveluihin tuomalla sinne lisää asiakkaita, joiden mahdollisuudet hyötyä työllisyyspalveluista ovat kyseenalaiset.

Tosiasiallisesti työkyvyttömyyden tuominen asiakkaiksi vaarantaa myös työllisyyspalvelujen roolin työllistämisenä ja heikentää niiden imagoa osaavan työvoiman tarjoajana. Tämä on ristiriidassa sekä työttömyysturvan rahoitusmallin kunnille asettamien kannusteiden että työllisyysalueiden ydintehtävän kanssa. Muutoksen työllisyysvaikutukset ovat todennäköisesti olemattomat, koska sen työllisyyspalveluihin tuomilla uusilla asiakkailla ei ole käytännön työllistymismahdollisuuksia avoimille työmarkkinoille.

Esitykseen sisältyvän sanktiojärjestelmän voi olettaa lisäävän etenkin alentuneen toimintakyvyn vuoksi toimeentulotukea saavien köyhyysriskiä, heikentävän heidän hyvinvointiaan ja lisäävän turvattomuuden tunnetta harkintaperusteisuuden lisääntymisen kautta. Esityksen perusteluissa todetaan, että ehdotuksen mukaisten uudistusten kielteiset hyvinvointivaikutukset kertautuvat toimeentulotuen varassa elävissä perheissä, josta johtuen kokonaisuudessa tulisi huomioida lapsen oikeus riittävään elatukseen. Tämän huomioimisen mekanismit puuttuvat esityksestä ja sen perusteluista.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Yhdistettynä aiempiin indeksijäädytyksiin perusosan leikkaus voi aiheuttaa toimeentulovaikeuksia vain toimeentulotuen varassa eläville. Erityisesti nykyisessä työllisyystilanteessa näiden mahdollisuudet kohentaa tilannettaan palkkatyöllä ovat heikot. Suunniteltu leikkaus siirtäisi toimeentulotuen varassa eläviä entistä enemmän mm. jo kovan paineen alla toimivan kolmannen sektorin avustustoiminnan piiriin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sujuva ja turvallinen tiedon siirtyminen viranomaistahojen välillä on kannatettava tavoite. Etenkin jos kuntien rahoitusosuutta 18–25-vuotiaiden toimeentulotuesta lisätään, kunnille tulisi taata oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin, jotta ne voivat tarjota näille palveluita ja vaikuttaa näin rahoitusosuuden lisäämisen aiheuttamiin kustannuksiin.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Turun kaupunki vastustaa kunnan rahoitusosuuden lisäämistä 18–25-vuotiaiden toimeentulotuesta. Kyseinen toimenpide ei edistä nuorten aktivoimista eikä hyvinvointia eikä myöskään tosiasiallisesti aseta kunnille lisäkannusteita nuorten palvelujen resursointiin. Työttömyysturvan uusi rahoitusmalli on kunnille jo nyt voimakas kannustin nuorisotyöttömyyttä vähentäviin toimenpiteisiin. Suuri osa kyseisen ikäluokan toimeentulotuen tarpeesta johtuu kuitenkin ongelmista, joiden ratkaisemiseen vaaditaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja työllisyys- tai koulutuspalvelujen sijaan. Kyseiset palvelut eivät ole kuntien vaan hyvinvointialueen vastuulla, mutta hyvinvointialueille ei lakiesityksessä ehdoteta lisävelvoitteita tai kustannusvastuuta. Esitys siirtäisi näin ollen kunnille täyden rahoitusvastuun tuesta, joita kunnat eivät itse myönnä ja jonka tarpeeseen ne voivat vastata vain pieneltä osin. Mainituista syistä rahoitusosuuden lisäämistä ei tule toteuttaa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Muutos perustuu valtioneuvoston asetuksella tehtävään sääntelyyn, jonka pitkän aikavälin vaikutuksia on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida. Esityksen perusteluissa ei ole kiinnitetty huomiota kohtuuhintaisen asumisen saatavuuteen, mistä syystä sen seurauksia etenkin

kasvukeskuksissa asuviin toimeentulotuen varassa eläviin kotitalouksiin tai esim. vuokratästeistä johtuviin häätöihin on vaikea arvioida.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kuten esityksen perusteissakin todetaan, sen vaikuttavuusarvioihin sisältyy merkittävää epävarmuutta. Tämän lisäksi esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ei ole arvioitu, vaikka kyse on viimesijaiseen tukeen tehtävästä uudistuksesta.

Esityksessä ei ole myöskään riittävästi arvioitu muiden samanaikaisesti lausuntokierroksella olevien esitysten (Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta VN/9365/2025, Luonnos hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi VN/10556/2024) yhteisvaikutusta. Varsinkin velvoite ilmoittautua työllisyyspalvelujen asiakkaaksi tulee todennäköisesti merkitsemään resurssien epätarkoituksenmukaisen käytön kasvua, mikä mitätöi palveluprosessin keventämisen positiivisia vaikutuksia.

Muu lausuntopalaute:

Esitys tavoittelee ihmisten parempaa ohjautumista työllisyyttä edistävien palvelujen pariin. Yhteistoimintamallissa tarjottavien monialaisen tuen palvelujen saatavuudessa on ollut ongelmia, eikä esitys aseta hyvinvointialueille uusia velvoitteita tai kannusteita asiointilan korjaamiseen. Palvelujen heikko saatavuus voi mitätöidä uudistuksella tavoitellut ja sille arvioidut, jo valmiiksi vaatimattomat työllisyysvaikutukset.

Korhonen Ari-Pekka
Turun kaupunki